

LA DONA PRATENCA I LA PRESÓ (1939-1950). ELS DELICTES MENORS, L'ESTRAPERLO I LA COLONIA AMERICANA

I JOAN MONTBLANC LASAGA

DONES ARRESTADES: ELS DELICTES MENORS COM A REFLEX DE LA SOCIETAT

Les condicions econòmiques de qualsevol postguerra produeixen situacions de pobresa que engloben estrats socials que fins a aquells moments s'havien mantingut fora de l'exclusió. La política autàrquica del franquisme, produïda per l'aïllament internacional, però també per un autoaïllament d'arrel patriòtica, va enfonsar l'economia de l'Estat durant més d'una dècada, i va generar terribles conseqüències que s'afegien a la destrucció causada per la guerra. L'estraperlo és una conseqüència del racionament i de la manca d'aliments de primera necessitat. Centenars de persones es van veure, també, abocades al robatori com a mitjà de subsistència i, per tant, el robatori va ser la causa amb majors detencions a tot l'Estat i, sens dubte, també al Prat.

Les persones detingudes per delictes menors complien la condemna al dipòsit del jutjat o en arrest domiciliari. En altres casos, les condemnes consistien en multes de diferent quantia. El fet que les detingudes a la Colònia Americana complissin presó per un delicte menor fa que aquest cas resulti especialment interessant i per aquest motiu, juntament amb la resta d'elements que hi intervenen, li hem dedicat un apartat especial.

El total de dones arrestades i que compliren sentències al dipòsit municipal o al seu domicili entre el 1939 i el 1950 va ser de 76.¹ Tanmateix, en les xifres globals parlàvem de 66 casos, el motiu d'aquesta diferència rau en el fet que 10 dones que van ser arrestades també foren empresonades per altres causes.

El delicte majoritari, els furts, es va concentrar entre el 1939 i el juny de 1942, 22 de les 25 causes es donaren en aquest període, és a dir, un total aclaparador del 84,6%, que coincidí amb els anys més immediats de postguerra, quan la gana i el racionament feien estralls entre bona part de la població. Les quatre causes restants per furt es van donar entre el maig de 1946 i el maig de 1949. Val a dir que l'estraperlo, tot i perdre intensitat i no tenir les conseqüències brutals dels primers anys, es va practicar durant tot el període de l'autarquia i del racionament. Els principals perjudicats per aquests actes foren els pagesos; aquests, des del gener de 1940 disposaren d'un cos de quatre guardes rurals propis a càrrec del sindicat. D'altres propietaris també van tenir guardes personals armats: durant aquell any, Jaime Casanovas i la família Bertrand, de la Ricarda, nomenarien un vigilant cadascun d'ells, la fàbrica de La Seda n'aconseguiria en les mateixes dates dos més. L'any següent s'hi sumaria el de Jose Mata, de la finca denominada Casanostra. Amb els anys, cadascun d'aquests augmentaria els efectius i s'hi afegirien propietaris com els de la Torre del Mar, dels Conde, o la Paperera, l'any 1948, un any en què només a La Seda ja disposaven de dotze. Aquests guardes constituïen un autèntic exèrcit armat que vigilava els camps i les fàbriques, i serien els que portarien a terme, juntament amb la Guàrdia Civil, la majoria de detencions per causes de furt, alhora que exercien la vigilància i el control de tot el territori.²

¹ Vegeu annex dones arrestades

² AMEP. Cossos de seguretat. Guardes rurals i particulars (1940-1951)

Les sentències que s'aplicaven als casos de furt variaven segons la quantitat d'aliments confiscats. Les penes més greus les van patir les veïnes de la Colònia Americana l'any 1941, en alguns casos, de més de trenta dies, que compliren a la presó. L'any següent es complí la sentència més llarga del període per aquesta causa al dipòsit municipal, quinze dies d'arrest. Tanmateix, la mitjana total dels arrestos per estraperlo estava en uns tres dies, les condemnes podien ser d'entre un i vuit dies, la sentència d'un dia fou la més comuna, aplicada almenys en set casos, seguida de la de dos dies, aplicada en cinc. En els casos de furt no es va aplicar mai l'arrest domiciliari i les condemnades no van tenir prou solvència per pagar multes que els evitessin l'arrest al dipòsit. Quant al material confiscat, només coneixem el cas d'una dona, detinguda per la Guàrdia Civil el 9 d'octubre de 1940 i a la qual decomissen dues llaunes d'oli, de 10 i 5 litres cadascuna, i una maleta.

El següent grup en importància entre les arrestades era el de les que havien comès delictes de lesions, majoritàriament a causa de baralles. Es donarien durant tot el període en una mitjana semblant i proporcional que no supera el màxim de quatre casos l'any. Les causes instruïdes per aquest delictes són 24, d'aquestes, unes 18 (75%), compliren sentències d'arrest domiciliari. La pena de cinc dies va ser la màxima que s'imposa per aquesta causa i és la majoritària, amb 8 sentències de les 18. Com a diferència principal amb la resta de delictes, veiem que aquest era el que tenia un càstig més lleu i l'únic on s'apliquen arrestos domiciliaris. Els arrestos als dipòsits per aquesta causa només es compliren fins a l'any 1942; d'aquests en coneixem 5 casos, la sentència màxima dels quals seria de dos dies. Només hi ha un cas de totes les causes de lesions del qual desconeixem la sentència imposada. A la vegada, en la majoria dels casos només es detenia una persona, la detenció de dues dones alhora el mateix dia només es dona en quatre casos, en algun d'aquests s'imposaren arrestos domiciliaris el mateix dia per a totes dues o en dies consecutius, suposem que depenent de si aquestes estaven implicades en la baralla com a aliades o si la baralla es produïa entre elles.

Seguidament, trobem el grup de vuit dones de les quals desconeixem el motiu de la sentència: sabem que van complir dies d'arrest o que van ser encausades, però no coneixem ni la causa ni la sentència. En aquests

casos, entre els que només coneixem tres sentències, cap no va passar més de tres dies d'arrest i totes es van complir al dipòsit municipal. En almenys tres casos sabem que les van sentenciar gràcies a la demanda de la seva contribució, però desconeixem l'abast de les sentències. Aquest grup està relacionat amb les sis dones de les quals sabem que el jutge va demanar informes pel fet que seguien processos en altres tribunals, com el de Sant Feliu, o pel fet d'estar en tràmits del pagament d'una multa substitutiva, com succeeix en, almenys, dos casos.

Hi ha alguns delictes menors que van tenir poca repercussió en tota la dècada. En destaquem els casos de les tres dones que el 2 d'octubre de 1943 la Guàrdia Civil va detenir per "*ceder documentación personal para viajar un tercero*". No sabem quina va ser la condemna final. Aquests delictes els podem relacionar amb l'obligatorietat de tenir permisos per moure's pel territori i la prohibició de fer-ho que tenien algunes persones a causa dels seus antecedents. També trobem tres casos de sentències agrupades en "injuries i calumnies": dues dones, detingudes juntament amb el cap de família el juny de 1941 (no en coneixem la sentència), i una tercera, acusada d'"*insultos calumniosos e injurioso (sic) y agresión contra un vecino de esta localidad*" el 10 de juliol de 1944.

El 18 de juny de 1941, trobem una condemna per maltractaments a cinc dies d'arrest (els complí entre el 21 i el 25 del mateix mes).

Un altre cas que va instruir el jutjat municipal i que va suposar empresonament fou l'única causa per assassinat que trobem en tota la dècada. Els acusats una dona i un home.

D'aquest cas d'assassinat, en tenim notícia a partir del 13 de febrer de 1942, quan el jutge informa, per ordre de la superioritat, contra aquestes persones.

Un altre cas és el d'una pratenca, arrestada per "*desobediencia y desacato a la autoridad*". Els fets van començar el 15 de març de 1948 quan l'empleat municipal Sebastian Soler es disposava a entregar-li al domicili una notificació de multa per al seu pare. Segons el seu testimoni, va estar durant un temps trucant a la casa sense rebre resposta i es va decidir a buscar dues persones del carrer, que passaven per allà, perquè fossin testimonis de l'entrega. Quan tots tres hi van tornar, va aparèixer la dona "*dando voces y diciendo que aquellos eran unos impostores que eran testigos*

falsos que en su casa no se metían porque era suya, y que igual los testigos que el Ayuntamiento eramos una mierda". El 22 de març, l'Ajuntament envia al jutjat comarcal del Prat la relació dels fets i demana les sancions corresponents que, segons apuntaven, eren castigats amb multa de 50 a 500 ptes. i d'un a quinze dies d'arrest. L'1 de maig, la comissió consistorial es dona per assabentada de la sentència imposada pel jutge (una multa de 125 ptes.), a més de "*repressión privada y al pago de las costas del juicio*".

L'últim cas amb una sola causa fou el seguit contra una veïna del carrer Indústria, per abandonament de família. El jutjat en demanà informes a l'alcaldia el 13 d'octubre de 1948. Tres dies després, l'alcalde contestà que no la coneixien.

El 8 de maig de 1939 l'Estat franquista decreta la Llei sobre renovació extraordinària de la justícia municipal. Aquesta llei implicava la confecció, per part de l'alcalde, d'una llista de tres persones per desenvolupar el càrrec de jutge municipal i d'una altra, també de tres persones, per ocupar el de fiscal. La independència judicial, com es pot comprovar, no va ser la característica del moment. El 30 de maig del 1939, l'alcaldia proposa per al càrrec de jutge, l'advocat Ramon Roigé Calzada, l'industrial Pedro Bernal Melich i el metge Agustín Vigo Gibert. Aquesta fou la mateixa llista que s'anà repetint durant tota la dècada. L'escollit va ser Roigé, que va exercir el càrrec durant anys. Per al càrrec de fiscal, la terna la componien el comerciant Rafael Sibila Sendra, l'industrial Ramon Giralt Casanovas i el propietari José Monés Comas.

L'edifici del jutjat municipal s'habilita definitivament l'any 1942, però des del principi de l'ocupació franquista s'utilitza com a dipòsit i jutjat, a criteri d'autoritats judicials poc competents en la matèria i improvisades.

El 8 de novembre de 1944, el Ministeri de Justícia fa públiques les normes i disposicions a seguir en la formació dels jutjats comarcals, segons la Llei del 18 de juliol del mateix any. El 2 de gener de 1945, l'Ajuntament del Prat demana, per aquest decret, la constitució d'una comarca judicial amb capitalitat a la població, en ser la població més gran dels pobles que la rodegen, que serien, segons aquest informe, Gavà, Viladecans, Begues i Castelldefels. En aquell moment tots depenien del jutjat de Sant Feliu com a cap de partit judicial. El consistori fa una exposició dels grans atractius que té la població i de la seva importància, basant-se en la majoria poblacional sobre les altres, en les comunicacions

previstes per a aquell any amb l'ampliació de l'autovia de Castelldefels i la comunicació entre aquests pobles i la capital, en la riquesa agrícola, l'embranchida comercial i industrial, on destaquen La Seda i La Paperera i l'existència dels aeròdroms civils i militars. Per tot això, el Ministeri de Justícia proposa una reordenació dels diferents jutjats comarcals amb capitals a Sant Feliu, Sant Boi, Cornellà, Martorell i el Prat. Al Prat, la capitalitat li va ser atorgada el 7 d'abril de 1945.

La primera dona de la qual trobem testimoni documental en el fons del jutjat local és del setembre de 1939, el jutge demana informes sobre la seva contribució (estava empresonada a Les Corts). No és fins al desembre de 1940 que trobem el primer arrest testimoniament d'una dona, veïna de la Colònia Americana, que va complir dos dies d'arrest per la mossegada del seu gos a una veïna.

L'any 1940 van passar pel dipòsit 13 pratenques, el següent ja serien 19, l'any 1942 quinze, sense tenir en compte les més de vint detingudes pel cas de la Colònia, de les quals el dipòsit no es va poder fer càrrec pel seu gran nombre, però el dia de la seva detenció hi van estar tancades. A partir de 1943 el nombre de detencions de dones no passa de 5 cada any, excepte el 1946 que van ser 6. Les proporcions dels primers anys coincideixen amb els percentatges graduals de repressió aplicats pel règim franquista.

Cal esmentar el fet que només coneixem una de les causes per furt que no estava relacionada amb els aliments, és el cas d'una veïna del carrer Maurici Vilomara. L'encarregat del mercat municipal la va detenir el 29 juliol 1940 per robar un moneder. Va estar un dia detinguda i el jutjat li va afegir un dia d'arrest, el 13 agost 1940, que no va complir en marxar de la població. Un altre cas de fugida o marxa va ser el d'una veïna del carrer Manuel Bertrand. Va ser condemnada al desembre de 1940 a sis dies, per furt, i quan al maig de 1941 li imposaren dos dies més d'arrest, marxa de la població sense complir-ne cap. Dues veïnes de la Colònia Americana, varen ser condemnades el 28 de maig de 1942 a cinc i sis dies respectivament.

No els van complir, la primera perquè va marxar a Almeria i la segona perquè va desaparèixer del poble.

Pel que fa als delictes monetaris, una veïna de la Rambla, que el 8 de febrer de 1946 fou condemnada pel jutjat del Prat a cinc dies d'arrest

carcelari per estafa (els complí al dipòsit entre l'1 i el 5 d'abril del mateix any). El 2 abril, mentre estava detinguda, el jutjat de Sant Feliu demana informes de la seva conducta per atemptat a un agent de l'autoritat. L'únic cas d'empresonament per delictes monetaris va ser el d'una dona que vivia en els antics tallers de l'aviació francesa, on convivia amb tot tipus d'animals en condicions bastant precàries. Va ser un personatge molt popular al Prat de l'època i segons diversos testimonis la situació de casa seva dins del recinte aeroportuari va fer que s'hi passegés amb total llibertat, ja que era de les poques persones que tenia permís per fer-ho. Amb motiu d'això, va coincidir amb moltes autoritats en situacions, de vegades, surrealistes. La dona entraria a la presó de Les Corts el 23 de febrer de 1940, acusada de contraban monetari pel jutjat de delictes monetaris, amb una condemna de setze dies, que compliria el 10 de març.

DONES SOTA SOSPITA: ELS DUBTES DE LA DOCUMENTACIÓ

Al Prat va haver-hi centenars de persones investigades, els informes s'elaboraven per moltíssims motius i la demanda d'informes venia per moltes vies, a més de les estrictament judicials que explicàvem anteriorment. Moltes tasques que ara trobem quotidianes necessitaven un aval o un informe per poder-se fer efectives: per exemple, entrar a una feina, canviar-te de domicili, tenir permís per sortir o entrar al poble, demanar ajuda i beneficència, fer activitats públiques i privades, i també pel fet de tenir un familiar desaparegut o a la presó, per haver estat membre d'alguna entitat, partit o sindicat, per tenir aficions i un llarg etcètera, calia un informe, cosa que demostra fins a quin punt el control va ser totalitari i com aquesta informació va afectar milers de persones.

Les deu dones investigades que esmentarem no les afegim simplement pel fet que van redactar-se informes d'elles, com succeí amb tantes d'altres, sinó perquè no sabem quina va ser la conseqüència d'aquella investigació. La demanda dels seus informes venia d'administracions que les feien susceptibles d'estar seguint processos judicials o de trobar-se detingudes.

Davant del nivell d'empresonaments de l'època, no és desgavellat pensar que estiguessin o acabessin a la presó, però no hi ha cap document penitenciari que ho confirmi.

En molts casos, els informes eren relatius a antigues veïnes del Prat que havien fugit amb l'entrada dels franquistes i que no s'havien exiliat per la frontera sinó que s'havien instal·lat en diferents pobles, o també de dones que durant els primers mesos de l'arribada dels franquistes canviaren de residència a d'altres poblacions. És el cas de Jacinta Martí Rodríguez, que havia viscut a la Colònia Americana i havia marxat a l'Ametlla de Mar, on es dona d'alta al padró el 23 de setembre de 1939. Dos dies després, l'alcalde de l'Ametlla de Mar demanà informes al del Prat sobre ella i els seus cinc fills, dient que *"Según se ha podido averiguar, el marido de la interfecta Jacinta Martí Rodríguez, se halla en Francia fugitivo, y un hijo mayor, en un campo de Concentración de Prisioneros y evadidos, cosas ambas, poco recomendables para ser admitidos como vecinos sin saber la clase de individuos de que se trata"*. El 20 d'octubre de 1939, l'alcalde del Prat li contestà dient que, entre els veïns, no tenien mala conducta, però *"el esposo de aquella, Francisco Barbará era de ideas algo exaltadas"*.

Des de la Direcció General de Seguretat de Saragossa, Comissaria d'Investigació i Vigilància, arriba, al juliol de 1940, una demanda d'informes de Maria Huellas Iborra, antiga veïna de la Rambla, de la qual l'alcaldia del Prat deia no tenir notícies. L'Ajuntament de Samper de Calanda (Terol), el 21 d'octubre de 1942, demana també informes d'Antònia Romero Ballesteros, de 38 anys, i de la seva filla, Pilar Núñez Romero, de 19 anys, antigues veïnes del carrer Manuel Bertrand; hi insistiren el 30 de gener de 1943; finalment, l'alcalde del Prat contestà al febrer que *"gozan de buena fama y han observado intachable conducta durante su estancia en esta localidad"*. De María Gómez Bertran, antiga veïna del carrer Jaume Casanovas, demanaren informes seus i del seu marit el 5 de juny de 1943, els serveis d'informació i investigació de la delegació local de Falange de Montcada i Reixach. L'estat major de l'exèrcit de l'aire de la zona pirenaica demana, el 23 de gener de 1950, informes sobre la conducta política i moral de Maria Alcázar Pascual, de 19 anys, i de la seva família, veïna del carrer Progrés. L'alcalde contestà al cap de pocs dies que *"son personas de buena conducta y moralidad y ajenas en un todo a ideales políticos y*

actividades políticas”. No sabem si aquesta demanda d’informes responia a una demanda de feina de la investigada o a una altra causa.

Les demandes econòmiques eren usuals en els empresonaments i processos judicials. La característica d’aquestes demandes és que en cap cas es diu que tinguin plecs de càrrecs tot i seguir el mateix procediment que les empresonades sense causa coneguda. Un exemple seria la demanda que la Fiscalia Provincial de Taxes de Tarragona demana amb caràcter d’urgència el 27 de juny de 1942, sobre dues veïnes. L’alcalde del Prat contestà al juliol dient que no tenien béns de cap classe i que la primera vivia amb cinc fills i el marit, i la segona era vídua i mantenia la filla i la mare política amb el seu treball.

Per acabar, aportem el cas de dues germanes, Carmen i Paquita, veïnes del districte de la Bufera, de 19 i 25 anys, respectivament, l’any 1940. El 21 de setembre d’aquell any; el jutjat militar de l’Hospitalet demanà informes a l’alcaldia del Prat de totes dues. L’alcalde contestà a l’octubre dient que durant la guerra s’afiliaren a la CNT i que eren indiferents en qüestions religioses. Sobre Carmen afegí que *“es de dominio público que Carmen 2 ó 3 meses antes de entrar las Gloriosas Tropas Nacionales en ésta vistió el uniforme del Cuerpo de Carabineros”* i al mateix informe, escrit a mà, es posaven com a objectiu: *“especificar si ingresó Paquita voluntaria en Carabineros y vistió dicho informe”*. Tot apunta que aquestes germanes eren jutjades per un tribunal militar per causes polítiques, els dubtes es poden esvaïr en saber que el seu germà Martín, de 20 anys, l’any 1940, complia condemna per haver estat afiliat a la CNT i a la FAI, i per l’acusació dels informes que deien: *“en los hechos del 6 de octubre llevaba armas”* i que *“llevó bencina para quemar esta Iglesia Parroquial”*. Però tornen a sorgir dubtes quan una altra germana, que es deia Irene, demana al desembre de 1940, la llibertat provisional del seu germà, que li fou denegada. No apareix cap document que ens indiqui que va passar amb les altres dues, no sabem si perquè no hi eren o perquè ja havien sortit després d’uns mesos. En aquest cas, per les acusacions a Carmen i Paquita, per la demanda del tribunal i per la conducta del germà podríem dir amb tota seguretat que tot apunta al seu empresonament, però no hi ha cap dada documental que ho acabi d’aclarir i, per tant, hem preferit mantenir-les en aquest apartat.

EMPRESONADES SENSE CAUSA CONEGUDA

Hi ha un total de dotze dones empresonades de les quals desconeixem el motiu de l'empresonament, i únicament podem constatar, per diverses fonts, que van estar a la presó. Les germanes, Joaquina, Teresa i Conxita, eren nascudes al Prat i amb els seus pares, en aquells anys van canviar de domicili entre el carrer Roig i la Colònia Americana. La Joaquina va entrar a la presó quan tenia 19 anys, el 20 de novembre de 1940, i en va sortir el 4 de desembre del mateix any. La Teresa vivia a Barcelona en el moment de ser empresonada, el 30 d'agost de 1943, no sabem quan va sortir-ne ni els motius de l'empresonament. La seva germana Conxita ens dóna una pista de les possibles causes de l'empresonament de totes tres, va entrar a la presó diverses vegades per complir arrestos de pocs dies: la primera vegada fou el 30 de juny de 1943 quan tenia 18 anys; el mateix any hi entra de nou, el 23 d'agost, i posteriorment el 13 de novembre. Va tornar a entrar-hi el 21 d'octubre de 1947 i, finalment, el 16 de febrer de 1950 quan tenia 24 anys i vivia a Barcelona. La darrera d'aquestes condemnes venia acompanyada per una causa de "robo". Possiblement les causes anteriors també responien als robatoris i les germanes podien també estar relacionades amb l'estraperlo, per les sentències curtes que s'endevinen i que es constaten en el cas de la Joaquina, però és una hipòtesi que no es pot assegurar.

Una altra dona la trobem a la presó de Sant Feliu entre el 4 i el 10 de gener de 1941. Va entrar-hi acompanyada de tres homes pratencs. No es testimonia el motiu, però els dies de condemna corresponen a una causa menor. L'agost de 1943, el jutjat de Sant Feliu torna a demanar informes d'ella a l'alcaldia del Prat, això fa pressuposar un altre empresonament, però aquests informen que en aquells moments era veïna de Vilanova i la Geltrú.

La Fiscalia Provincial de Taxes de Barcelona va demanar informes sobre l'economia d'algunes dones del Prat. Aquesta sol·licitud anava acompanyada d'un plec de càrrecs que no hem trobat als documents consultats, però que demostra que els estaven instruint una causa mentre estaven a la presó. Les paraules "*expedientadas*" i "*encartadas*" que els apliquen assegurin aquesta hipòtesi. La demanda d'informes sobre

l'economia de les empresonades era un fet habitual, per aplicar-los les requisites dels seus béns, fet que es va donar en els casos que es declaraven solvents. La primera d'aquestes dones, de 18 anys, vivia amb els seus pares al carrer Jaume Casanovas: el 25 de juny de 1942, la Fiscalia de Taxes de Lleida demana a l'alcalde "*los signos de riqueza que aparezcan en el padrón*"; el 6 de juliol del mateix any, l'alcalde contesta declarant-la insolvent.

Finalment, als llibres de registre de la presó de Les Corts es constata l'entrada de dues pratenques l'any 1947: el 28 de març, i el 19 de juny. D'aquesta última sabem que treballava a La Seda i que la Comandància Militar de Marina de Cartagena la va citar al mes d'agost següent. L'any 1949 tres pratenques més apareixen als mateixos llibres de la presó de Les Corts.

DESALLOTJAMENTS A CAUSA DE L'ESTRAPERLO: EL CAS DE LA COLÒNIA AMERICANA

El 24 de novembre de 1941, entraren a la presó de dones de Les Corts vint-i-dues veïnes de la Colònia Americana del Prat, acusades de furt de blat de moro, dues més van escapar-se per no complir la condemna. Aquesta fou la detenció massiva més gran ocorreguda al Prat durant el franquisme i fou el fet que desencadena el procés de desallotjament de l'esmentada colònia i l'expulsió de les seves llars de més de 300 persones, entre el novembre de 1941 i l'any 1942 en un procés relacionat directament amb el grup majoritari d'arrestaments i empresonaments per causes de furt i robatoris.³

La Colònia Americana estava ubicada entre la carretera Fonda i el Canal de la Dreta, a l'espai on actualment passa la carretera de la platja, davant del tanatori municipal. Era propietat de Francisco Viñuela Gutiérrez, un veí de Barcelona que havia tornat d'Amèrica del Sud a la dècada dels vint i es va decidir a construir una agrupació d'habitatges, per a

3 Les informacions aportades en aquest capítol s'han extret de l'expedient de la Colònia Americana (1930-1942) que es troba a l'AMEP. a Obres I Urbanisme, dins de la sèrie de plans d'ordenació i urbanització, i dels testimonis d'antics veïns de la colònia

famílies obreres que acudien a la nostra població cridades per la feina a les indústries i el camp, imitant el model de les colònies de treballadors existents en aquell continent. La construcció i el creixement de la colònia va donar pas a un llarg procés entre el consistori i el propietari, que dura més d'una dècada i que cal explicar per poder comprendre aquest empresonament massiu de dones.

El 28 de juliol de 1930, l'alcalde del Prat, Josep Xirinachs Vila, envià una carta al propietari on deia: *"en terrenos de la propiedad de ud. se están llevando a cabo diversas construcciones, sin la debida autorización municipal"* i on l'instava a aturar les obres fins a aconseguir els permisos necessaris. Aquesta carta responia al projecte de construcció de 80 habitatges que s'havien començat a edificar a dins de la colònia. Davant del silenci del propietari, el 9 d'agost, l'alcaldia decidí suspendre les obres i així ho va fer saber a Viñuela. Aquest contestà, finalment, el 21 d'agost, explicant *"que més que un esperit de lucre, l'ha mogut a portar a cab (sic) tal projecte (sic) l'esperit altruisme (sic) de donar solució en aquest terme municipal al problema de proporcionar vivienda higiénica i econòmica a la numerosa població obrera afluente a aquesta localitat amb motiu de l'establiment de noves indústries"* i, per tant, demanava l'exempció d'impostos i arbitris per a la construcció dels habitatges, demanda a la qual es nega l'Ajuntament. El 3 d'octubre, Viñuela amplia els seus arguments, mitjançant una instància al consistori, afegint-hi la construcció de pous asèptics que solucionaven, al seu parer, els problemes d'higiene i salubritat; a més, denunciava la destrucció, per part dels propietaris contigus, dels claveguerons que donaven sortida a les aigües (n'havien tallat la sortida), cosa que produïa l'embassament d'aigua en els seus terrenys. Per tot això, demanava que el consistori obligués els propietaris a netejar les sèquies i a reconstruir els claveguerons en els seus terrenys, perquè hi poguessin córrer les aigües residuals, i ell es comprometia a construir un altre clavegueró a condició que fos respectat pels propietaris contigus.

Els propietaris dels terrenys adjacents a la colònia van fer arribar les seves denúncies a la Comissió de Governació del consistori. La van fonamentar en dos aspectes que citem textualment: *"un de caràcter sanitari, en quan unànimement asseguren (sic) que les vivendes que constitueixen el plan altruista (sic) del Sr. Viñuela, no reuneixen les més elementals condicions*

d'higiene i comoditat; i un altre de caràcter moral, en quant, segons també s'assegura, dita urbanització ha atret una gran quantitat de gent que no resalten (subratllat a l'original), *precisament, per la seva moralitat i bondat de costums, com ho prova el gran nombre de fets de caràcter criminós (sic) que es venen produint en tal lloc*". Davant d'aquests antecedents, l'Ajuntament decidí, el 19 d'octubre de 1931, enviar inspeccions de l'arquitecte i l'inspector de sanitat municipals, per establir l'estat sanitari i constructiu de la colònia.

En aquell moment, a la colònia, hi vivien 90 veïns en 17 nuclis familiars. Els propietaris veïns els assenyalaven directament com de baixa moralitat i essencialment delinqüents potencials. Aquesta acusació fou un estigma que estigué present sobre aquestes famílies durant tots els anys que hi van viure. Totes eren famílies jornaleres que havien arribat al Prat, la majoria, en els dos darrers anys, cridades per les diferents temporades de collites. Únicament set dels noranta veïns de la colònia havien nascut al Prat. Del total d'habitants, quaranta-dos eren catalans, disset andalusos, vuit aragoneses, vuit valencians, set murcians, quatre navarresos, tres salmantins i un francès.⁴

El primer informe va arribar a l'alcaldia el 14 de novembre de 1931, l'havia fet l'arquitecte municipal, que havia anat a visitar-la acompanyat de l'agutzil del poble. Va utilitzar uns plànols detallats del lloc, que ocupava uns terrenys aproximats de 430 x 90 metres, amb la descripció dels diferents habitatges que es projectaven (un total de 156 cases). Només tenim constància que s'arribessin a construir fins al número 107. La Colònia Americana tenia en el seu espai central un edifici gran de dues plantes, on habitaven els propietaris i on també s'ubicaven una botiga, una taverna, l'escola i una sala on abans de la guerra s'havien fet diferents actuacions com "varietés" i cinema. Aquest era l'únic espai que reunia, segons l'informe, condicions òptimes d'habitabilitat. Quant a les cases, totes de planta baixa, n'hi havia de dos tipus, unes amb cinc habitacions i unes altres amb quatre, totes tenien una part al davant que s'utilitzava com a horts particulars. L'arquitecte deia que eren "*en extremo defectuosas*", les parets no estaven aïllades i s'escolaven la calor

4 AMEP. Dades extretes del llibre del padró municipal de 1930

i el fred, a l'igual dels sostres que, a més, eren massa baixos, no tenien la ventilació ni la il·luminació adequades i els paviments no s'escaparien de les conseqüències de possibles inundacions en estar construïts sense l'elevació necessària. L'abastiment d'aigües es feia amb pous amb bomba de braç a fora dels habitatges, els serveis també eren a fora i el desguàs d'aquests es feia travessant la colònia, mitjançant una sèquia a l'aire lliure. L'arquitecte advertia dels possibles perills d'epidèmies massives per aquesta qüestió.

Poc temps després, arriba l'informe de l'inspector municipal de sanitat, el metge Joan Soler i Torrents, que assenyalava que *“manquen completamente”* els serveis d'higiene, i hi afegia el problema de la humitat, que s'escolava pel terra en no estar ben aïllat i en ser construït sobre terrenys *“molt baixos, salinosos i argilosos”*. Sobre els edificis afegia *“no son airejats ni secs, ni asolejats, i en quant a capacitat tampoc en tenen per estatjar-hi el nombre de persones que acostumen a residir en cada una. La conducció de les aigües brutes, va al aire (sic) lliure i contamina l'aire i el terreny del voltant de les cases. Les escombraries tampoc es treuen de la manera satisfactòria, i les aigüeres i vàters no tenen aigua corrent”*.

Per acabar-ho d'adobar, els mateixos veïns van enviar les seves queixes al consistori, mitjançant una carta el 17 de febrer de 1932, signada per tots els caps de família, que havien augmentat fins a 24, i on deien *“las casas de la referida colonia además de no estar en condiciones de poder estar habitadas por sus malas construcción (sic) poca solidez y falta de higiene. Cuando el día sale lloviendo nos encontramos que la mitad de la Colonia hay cinco mujadas de tierra que se cultiva y se llenan de agua dichos campos, entonces salen las aguas a la calle por no haber sus correspondientes desagües y entra a los patios de las casas”*. També afirmaven que les cases estaven orientades a llevant, amb un envà molt senzill, i l'aigua es filtrava per les parets, i afegien que *“al frente de las casas hay diez bombas para el agua del consumo y dichas aguas estos días salía sucia e inclusive con gusanos al lado del clavegueram (sic) de agua limpia está el de sucia, no habiendo más de un tabique de mahones (sic), por cuyo motivo las aguas sucias se filtra a la de las bombas, desagüe para las aguas sucias no hay”*. Per aquests motius, demanaven a l'Ajuntament una comissió que els visités per veure si mentien o deien la veritat. La situació és prou descriptiva de

les condicions d'extrema precarietat en què vivien els veïns de la Colònia Americana, cosa que no els eximia del pagament d'un lloguer mensual, bastant assequible, per altra banda.

El 24 de maig de 1932, l'arquitecte i el metge van redactar una sèrie de recomanacions per adequar els habitatges a unes condicions dignes d'habitabilitat i les van fer arribar al propietari. En aquell moment, ja s'havien construït totes les cases que la conformarien, tot i no estar encara habitades. Francisco Viñuela va respondre a l'Ajuntament el 2 de juny de 1932, dient que va construir aquelles cases *"en tiempo de la dictadura guiado por sus sentimientos democráticos y pensando acogerse a la Ley de la casa barata"* unes construccions en les quals *"inverció toda su fortuna"*, i afegí que *"se construyeron hace cosa de cinco años, y que el entonces Alcalde de de esta localidad le manifestó que jamás se había cobrado derechos por dicho concepto en construcciones emplazadas en pleno campo"*. També deia que l'Ajuntament no havia gastat *"ni un céntimo"* a urbanitzar els terrenys ni els camins que hi arribaven, i que els havia impulsat ell mateix, però que els utilitzava tota la població, i tornava a demanar exempció d'impostos i els permisos per fer *"obras relacionadas con la higiene"*. A la vegada, en una altra instància, demanava un permís per establir una carnisseria, que li fou denegat.

El procés s'allargà amb diversos informes consistorials i amb recursos de reposició del propietari. Els informes consistorials, s'encaminaven, principalment, a fer complir les recomanacions dels tècnics municipals i els acords consistorials. I els recursos de reposició del propietari a la impossibilitat de portar-los a terme de la forma en què s'assenyalava, perquè *"tendría que derribarse todo lo construido y volverse de nuevo a edificar"*, amb el perjudici econòmic que li suposava. També reiterava les seves bones intencions en aixecar la colònia i el fet que ningú li va exigir permisos. Afegia que molts dels problemes detectats eren presents a nombroses cases de la població i que, si s'apliquessin, suposarien l'enderroc de bona part del poble. Aquest darrer argument era d'una realitat inqüestionable a la gran majoria de cases del Prat.

El 27 de setembre de 1932, l'agutzil Salvador Rodés i l'empleat municipal Joan Codina Deixens precintaren, per ordre del consistori, les cases deshabitades de la colònia, segellaren un total de 60 habitatges. El 14

d'octubre, Viñuela visita la comissió municipal i expressa el *“seu decedit propòsit de donar extricte compliment a allò que l'hi sigui ordenat per l'Ajuntament”*. El novembre del mateix any torna a exposar les demandes de comprensió al consistori sobre la situació en què es trobava i els demanava que tinguessin flexibilitat, i afegia que *“Algú ha indicat que la gent que habita la Colònia no és desitjable. Respecte d'aquest extrem el firmant estaria disposat a no llogar cap caseta sense el previ informe de l'Ajuntament, de la Policia governativa, de la Guàrdia Civil, o de qualsevol altre medi que l'Alcaldia designi com millor”*. Aquesta apreciació tornava a criminalitzar i focalitzava el problema en els habitants de la colònia, tot i ser ells els que patien directament la situació que es tractava. Finalment, al gener de 1933, el consistori va legalitzar “a posteriori” les cases construïdes per Viñuela sota condició que complissin les exigències de l'arquitecte municipal i que abonés els tributs fiscals que li demanaven.

El final de la colònia: l'expulsió de 300 persones de les seves cases a causa de l'estraperlo

No tenim més notícies de la colònia fins al 3 de gener de 1936, quan s'hi constituí una “junta governativa i de control”, formada per vuit veïns, amb l'objectiu de *“cubrir las necesidades materiales cuales necesidades (sic) se intensifican mas a medida que pasa el tiempo”*. Això és una mostra del fet que poques millores s'havien emprès fins al moment i del deteriorament creixent de les condicions de vida. Durant la Guerra Civil, la Junta va passar a ser un òrgan consultiu i auxiliar del Consell Municipal Revolucionari. La situació de la colònia es va veure agreujada per les mancances pròpies de la Guerra Civil i sobretot per l'augment demogràfic que s'havia donat en el decurs dels anys, que la van portar als seus màxims l'any 1939, un cop instaurat el franquisme. Al padró d'aquell any, apareixen 335 persones vivint-hi, corresponents a 85 nuclis familiars i amb una numeració màxima de 107 cases.⁵ Aquesta situació de creixement explosiva va fer reobrir la *“problemàtica”* de la Colònia Americana i va desencadenar la part final del procés.

⁵ AMEP. Padró Municipal 1939

Un fet significatiu sobre les detencions relacionades amb la Colònia Americana, que es van produir a la postguerra, al Prat, fou la del propietari Francisco Viñuela. El 16 de març de 1939 ingressa a la presó de Sant Feliu, per ordre del jutjat militar, acusat de “*rebelión militar*”. El 13 d’abril fou traslladat a la Model de Barcelona per assistir al consell de guerra. Viñuela va morir a la presó el 29 de febrer de 1941 quan tenia 58 anys.⁶ La seva dona, Manuela Pérez Carballo, va ser l’encarregada de representar la colònia en el procés que el consistori realitzà. El 5 de setembre de 1939, un informe de l’Ajuntament enviat a la Comandància de la Guàrdia Civil deia: “*habiendo llegado a noticia de esta alcaldia, determinadas confidencias respecto a los habitantes en el lugar conocido por “Colonia Americana” (..) traslado a Ud la sospecha sobre la procedencia legal de tales medios por si creyera conveniente disponer las convenientes averiguaciones, de madrugada o a primeras horas de la mañana en los respectivos domicilios, sobre el origen de los generos que en los mismos puedan encontrarse y que diariamente conducen para negociarlos en la vecina capital*”. Aquesta fou la metodologia utilitzada en les nombroses batudes que van patir fins al seu tancament.

La postguerra va suposar una època de gran penúria econòmica per a la gran majoria de la població i la gana es va estendre a àmplies capes de la societat. La manca de productes de primera necessitat i el racionament imposat per les autoritats franquistes van comportar l’extensió de l’estraperlo a tots els sectors socials. Tanmateix, cal matisar el sentit de l’estraperlo i veure les diferents vessants que tenia. És costum generalitzada parlar d’estraperlo en qualsevol acte relacionat amb el contraban de productes alimentaris, però cal diferenciar l’acció d’aquells estraperlistes que, lluny de passar gana, especulaven amb les necessitats alimentàries de la població aprofitant-se de la penúria generalitzada, de la d’aquells que l’exercien per pura subsistència o per complementar l’escassa dieta. L’estraperlo, per tant, tenia també classes, i mentre algunes famílies del Prat van enriquir-se durant aquells anys i eren coneguts públicament per les seves pràctiques, comptant amb certa benevolència dels cossos policials o directament d’una col·laboració oberta, per altra banda tenia

6 AMEP. Informe de Falange de 1942 a dins l’Expedient Colònia Americana (1930-1942)

el seu vessant més dramàtic i majoritari en les persones que l'exercien simplement per la gana, mitjançant el robatori dels camps. Va ser aquest últim grup el que va patir més directament la repressió de les autoritats i van ser principalment dones les acusades per aquests robatoris i les que exerciren aquest estraperlo de subsistència, com ho demostren les xifres d'empresonades i arrestades exposades anteriorment.

A la vegada, cal tenir en compte el fet que la necessitat i les penúries es van notar més a les ciutats que a les poblacions agràries com la nostra, on l'accessibilitat al camp i als aliments era més directa. Això suposa, també, que el Prat es convertís en un centre neuràlgic d'estraperlo i robatori. El dipòsit municipal s'omplí no només de pratencs i pratencques, sinó també de desenes de veïns de Barcelona i d'altres pobles de la rodalia que venien a la nostra població a abastir-se i eren enxampats. La Colònia Americana era un terreny rodejat de camps i densament poblat per famílies pobres i afamades que tenien al seu voltant nombrosos camps i aliments. Com deia Pedro Blesa, un dels seus antics habitants i fill d'una empresonada: *“És com si poses una guineu a guardar un corral de gallines, què hi faries? Si hi havia gana i estaven plens els camps, que havies de fer? Doncs, anar a buscar el menjar”*. Pura lògica de subsistència.

En el padró de 1940 la població de la Colònia Americana havia tingut un lleu descens que la va situar en 299 persones, repartides en 71 nuclis familiars censats. La peculiaritat d'aquest padró és que marcava amb una A les persones que es trobaven “absents” en aquell moment, normalment com a conseqüència de l'exili a l'estranger, la fugida a d'altres poblacions o l'empresonament en els diferents centres penitenciaris existents. De la població de la colònia, hi ha 32 persones en aquesta categoria, cosa que dona un percentatge d'un 10,7% del total. Un resultat significativament gran. Quant als nuclis familiars, d'aquests 71, n'hi havia deu que tenien al capdavant dones vídues i un d'una dona soltera, onze nuclis més amb el cap de família “absent” per causa de la guerra. El nombre total de nuclis que tenien una dona al capdavant era, per tant, de 22, cosa que representa un percentatge del 30,8% del total. Com veiem, es tracta d'una xifra enorme que reflecteix que quasi una tercera part de tots els nuclis familiars de la Colònia Americana estaven, l'any 1940, encapçalats per dones, les quals tenien com a professió la significativa “Sus labores”

amb tot el que això comportava.⁷ Sense salari, sense ingressos, en una situació de gana i misèria generalitzada i en la majoria dels casos amb molts nens per mantenir, podem entendre l'alt nombre de detencions per robatori que es produïren en aquells anys entre les veïnes i també el fet que principalment van ser dones les afectades.

La primera detenció de dones de la colònia de què tenim testimoni durant la postguerra fou el 21 de febrer de 1940. En aquest procés es van detenir vuit persones a qui el jutjat municipal del Prat acusava de “furt”, entre aquestes hi havia cinc dones i tres homes. Les penes imposades van ser significativament superiors a les aplicades en altres casos de furt, que solien ser, com hem vist anteriorment, d'una mitjana de cinc dies i es complien al dipòsit del jutjat del Prat. Les veïnes i veïns de la colònia foren citats el 22 d'abril de 1940 als jutjats del Prat i ingressaren l'endemà a la presó de Sant Feliu de la qual no sortiren fins al 4 de maig de 1940, després de dotze dies. Al mes de juny, tres dones més van ser detingudes per furt. El 16 de desembre, l'alcaldia informava el jutge que havien complert l'arrest al dipòsit municipal de detinguts.

L'any 1941 va continuar el degoteig de detencions de veïnes de la colònia. El 27 febrer de 1941, el jutjat demanava a l'alcaldia la contribució de dues dones, que tornaven a estar detingudes per estraperlo. Aquesta demanda sobre la situació econòmica de les detingudes es feia en tots els processos per tal de conèixer si es podien imposar multes que substituïssin les sentències d'arrest. Poques veïnes de la colònia podien pagar una multa substitutòria, i eren majoritàriament declarades “*sin bienes de ninguna clase*”, per tant, havien de complir l'arrest domiciliari o carcerari sense possibilitat de remissió. Les detencions i les sentències a presó tenen aquest component de càstig afegit sobre les classes més pobres. Entre el grup dels que s'enriquien amb l'estraperlo, que comentàvem anteriorment, aquestes multes eren irrisòries davant els beneficis substancials que en treien, el contraban els sortia molt rendible i sense el risc d'ingressar a la presó que s'aplicava sobre les declarades insolvents. El càstig per un mateix delictes variava segons la condició econòmica de la persona acusada, era substancialment diferent el pagament d'una multa

7 AMEP. Padró Municipal de 1940

que el tancament. El 4 març de 1941, el jutge sentenciava a una d'elles a un dia d'arrest, i a l'altra a vuit, que complí al dipòsit de detinguts del Prat entre el 14 i el 22 d'agost. El 2 abril de 1941, el jutjat de primera instància de Sant Feliu escrigué a l'alcaldia per informar-la de la multa que el subdelegat provincial d'abastiments i transport havia imposat a una veïna de la colònia, i demanava informació del seu domicili actual, ja que s'havia traslladat aquell any a Collblanc, com informa l'alcaldia el 8 de maig. És l'únic cas d'una veïna de la colònia a qui li reconeixen alguna mena de béns i, per tant, li imposaren una multa substitutòria, sense que sapiguem si la va poder pagar o no. Possiblement per aquest mateix motiu ja no vivia a la Colònia Americana.

El 5 de maig de 1941, també demanen la contribució d'una dona, nascuda a Carbajo (Cáceres), de 36 anys, casada i amb tres fills (el marit estava dins la categoria d'"ausente"). El 17 de juny, li imposaren dos dies d'arrest per furt que complí els dies 21 i 22 del mateix mes. El dia 16 s'havien demanat les contribucions d'una dona, nascuda a Alcalà de Xivert (Castelló), de 36 anys, vídua amb tres fills, i d'una altra que ja havia estat detinguda anteriorment per les mateixes causes. El 20 juny de 1941 foren sentenciades: la primera, a dos dies d'arrest, que va complir els dies 29 i 30 del mateix mes i la segona, a cinc dies, que va complir entre el 29 de juny i el 3 de juliol.

Els dies 26 de setembre i 16 d'octubre d'aquell mateix any, la Guàrdia Civil va fer dues batudes a l'interior de la Colònia Americana que van portar a la detenció massiva de veïnes: "*con ocasión del saqueo de los campos de maiz en la última cosecha, y que dio por resultado la recuperación, en el interior de las barracas, de mil quinientos treinta kilos de dicho grano y la condena consiguiente de treinta vecinas de la misma*", com informava a posteriori el cap de la Falange local, Fèlix Roig Comas. No van ser trenta les detingudes, sinó 24 dones i un home, i segurament tampoc foren 1.530 quilos de gra els que es guardaven a la colònia i que s'amagaven normalment a les cases que estaven buides. No entrarem a valorar si la quantitat és exagerada o no, perquè únicament tenim les dades del cap de Falange. En tot cas, el resultat va ser la major detenció de dones, possiblement de tota la història contemporània del Prat, per un robatori de blat de moro bastant important i que va desencadenar

tota una sèrie de conseqüències que van portar al tancament definitiu de la Colònia Americana.

El 17 d'octubre de 1941, només un dia després de la detenció, l'alcalde Jaime Casanovas Casanovas va convocar els membres de la Junta Local de Sanitat, formada pel mateix alcalde, el mossèn José Farrés Poch, l'arquitecte Joaquín de Moragas, el mestre Guillermo Vigo, el secretari municipal José Castro, el veterinari José Riera Sanllehí i el metge Soler i Torrents. El motiu de la convocatòria *“es el de proceder a dar inmediata solución al gravísimo problema que tanto en cuanto a la sanidad pública respecta, como en el aspecto, moral del mismo, ha creado la existencia y desarrollo de la agrupación de barracas conocida como ‘Colonia Americana’, construida sin la competente autorización municipal, sino antes por el contrario, en abierta desobediencia de lo reiteradamente acordado por la Corporación Municipal”*. La comissió va decidir *“DECLARAR PELIGROSA para la salud pública”* la Colònia i *“proceder a la clausura definitiva e inaviliación (sic) absoluta de las instalaciones inhabitadas (sic) y que en lo sucesivo se vayan desocupando”* mitjançant la brigada municipal amb *“el levantamiento de las planchas de uralita que constituyen el techo de las mismas, imposibilitando con ello toda posterior ocupación con destino a vivienda”*.

La coincidència entre un fet i l'altre és prou significativa. El consistori aprofita aquesta detenció per ressuscitar de nou el “problema sanitari” i d'il·legalitat que des de feia anys s'havia mantingut adormit. La nombrosa detenció de veïnes fou l'excusa perfecta per poder fer efectiu el veritable objectiu, el desmantellament definitiu de la colònia. Era la forma més fàcil de treure's de sobre un problema que no havien pogut resoldre de cap manera i que tenia una solució gairebé impossible per la realitat del moment i la condició social de pobresa de la majoria dels veïns. No era principalment un problema sanitari ni de legalitat de les construccions el que existia a la colònia, tot i que el consistori va basar la seva argumentació per desmantellar-la en aquest fet. Si el problema hagués estat sanitari o de legalitat no sembla gaire lògic castigar els que patien aquesta situació, sinó més aviat els que l'havien produïda. El problema de fons estava principalment en el concepte que les autoritats tenien dels veïns de la colònia sobre la seva “baixa condició moral”, reiterada i repetida amb nombrosos testimonis, i que els feia pensar que els robatoris els

feien bàsicament per aquesta “essència delictiva” i no per la realitat de ser un grup majoritàriament exclòs i principalment pobre i, per tant, més necessitat en una situació de gana i manca com el de la postguerra.

Les condicions de la postguerra havien portat a la depauperació i la precarietat més absoluta moltíssimes persones del Prat, també en el sentit higiènic i sanitari, sense que s'apliqués en cap cas aquest criteri. Els robatoris no eren tampoc un problema exclusiu de la colònia, i la legalitat i les condicions d'habitatge tenien mancances també generalitzables a tot el terme. En el cas de la colònia, el consistori tenia al darrere tota una sèrie de queixes, denúncies i detencions que no tenien res a veure amb la higiene, la legalitat constructiva o la sanitat. La Colònia Americana, des del seu inici, havia constituït de forma evident un problema per als propietaris dels camps adjacents i va ser tradicionalment un espai especialment vigilat. Durant la postguerra, el problema s'agreuja i es multiplicaren les vigilàncies nocturnes, no sols al voltant de la colònia, augmentant el nombre de guardes del Sindicat Agrari i també dels particulars d'alguns propietaris. Les guardes nocturnes per evitar els furtus es generalitzaren, els bidons encesos amb foc no només servien per escalfar els guardes que dormien a les barraques dels camps, sinó com a element dissuasori per avisar possibles visitants, però aquest fet no impedia que els robatoris es produïssin contínuament. L'única sortida que quedava davant d'un camp robat i sense culpables era l'amenaça directa sobre els sospitosos habituals, i a la colònia es van donar en tota la seva història nombroses visites de guardes, policies i tots els elements armats de la població.

Els propietaris del voltant amb les seves denúncies i pressions al consistori esperaven poder fer efectiva una vella aspiració seva, veure'ls desaparèixer i acabar amb l'amenaça constant. La colònia era un lloc “perillós” i a les detencions i robatoris continus es podien remetre, no importaven els motius que portaven a aquelles persones a fer-ho, sinó el fet que es fes, i havia arribat el moment d'extirpar de forma expeditiva aquell problema, carregats amb les argumentacions i evidències que suposava un nombre tan inqüestionable de detinguts. Si, a sobre, darrere hi havia un historial de denúncies per la salubritat i l'incompliment de la legalitat, el cercle es podia tancar sense gaires problemes,

i a fi de comptes, no estaven tampoc en una època de subtiletes legals i problemàtiques morals per deixar unes 300 persones sense casa ni indemnització de cap mena.

El 20 d'octubre, el jutjat municipal demana a l'alcaldia informació sobre la contribució de dinou veïnes i un veí. El dia 25 foren sentenciades un total de 25 persones a penes que oscil·laven entre tres i trenta dies d'arrest.⁸ Mentrestant el consistori començava, al novembre, a preparar legalment el tancament de la colònia, amb la recuperació dels antics informes d'abans de la guerra, i el jutjat tancava la demanda de les contribucions de les persones que no havien estat incloses en la primera demanda d'informes. Ràpidament, es presentarà el problema de mantenir un nombre tan elevat de persones detingudes en uns jutjats de reduïdes dimensions i amb un pressupost limitat per a la manutenció dels arrestats. El dia 7 de novembre, l'alcaldia va escriure al governador civil de Barcelona per exposar-li el problema de la manca d'espai per a les detingudes al dipòsit i el fet que no podien estar allà tant de temps com les sentències demanaven, perquè *“según lo dispuesto por VE. solo pueden permanecer los detenidos en los mismos el tiempo estrictamente preciso para la tramitación de las diligencias iniciales”*, reconeixien que no les podien acollir *“por carecer de medios para la alimentación de los mismos”* i demanaven que les empresonessin en algun lloc de la capital o del partit judicial *“ante la necesidad de mantener, sobre todo, en las presentes circunstancias, la ejemplaridad de las sanciones judiciales, en evitación de la desmoralización que en caso contrario se ocasionaría entre gentes de tan bajo nivel moral como las que se trata”*.

El dia 10 de novembre, l'alcaldia avisa la Guàrdia Civil que l'endemà la brigada municipal havia de fer complir l'acord de la Junta de Sanitat i procedir al desmantellament de les cases *“en prevención de posibles incidencias, dada la calidad de las personas que habitan en la expresada agrupación, sirvase disponer el servicio de protección correspondiente”*. No faltaven ocasions, com en l'anterior carta al governador, per recordar l'apreciació personal que l'alcalde tenia d'aquelles veïnes i veïns del Prat. El mateix dia que la brigada entrava, acompanyada de la Guàrdia Civil, a

⁸ Vegeu annex detingudes Colònia Americana

la colònia, el governador demana la relació de les detingudes que havien de concluir a altres establiments. L'endemà, el jutjat va escriure a l'alcalde per demanar-li que es fessin efectius els arrestaments de les encausades.

El 13 de novembre, Manuela Pérez Carballo, "*mayor de edad, vidua, sin profesión especial, vecina de Barcelona*" presenta una instancia a l'Ajuntament en que es declarava propietària dels terrenys i deia "*que ha tenido conocimiento de que en algunos de dichos inmuebles se estan llevando a cabo derribos que efectuan brigadas de obreros custodiados por la Guardia Civil*", "*que tales hechos los he presenciado personalmente y he hablado con dichos obreros y no he conseguido que estos suspendan tales trabajos a pesar de que así se lo he pedido*", demanava que li fessin arribar els acords consistorials que ho possibilitaven i que es reservava "*cuantas acciones en derecho me competen, para el ejercicio de mi derecho hasta llegar a la completa indemnización de daños y perjuicios que por tal motivo se me han irrogado (sic)*".

L'empresonament de les veïnes es produí, finalment, el 24 de novembre, com ho demostren els llibres de registre de la presó de Les Corts. En total van entrar-hi vint-i-dues veïnes, ja que dues de les implicades van fugir. Mentrestant, el contenciós entre la propietària i el consistori va continuar en forma d'interdicte que s'instruí inicialment al jutjat comarcal de Sant Feliu. L'Ajuntament defensà la seva actuació amb l'enviament a finals de gener de 1942 de l'acta de la Junta de Sanitat on argumentava les raons del desmantellament de la colònia i reiterava "*que se afirma y ratifica en todos cuantos informes y denuncias sobre el particular ha formulado hasta el presente, de los que resaltan el peligro que para la salud pública representa las condiciones de vida y hacinamiento de la población de la expresada colonia agravadas cada vez más por la suciedad y el abandono, tanto de las construcciones como de sus moradores, causa eficiente de los repetidos casos de fiebres tifoideas y otros morbos de naturaleza contagiosa que en la misma se presentan constantemente*".

El "*hacinamiento*" que es produïa a la Colònia no era res comparat amb el que havien viscut les veïnes a la presó de Les Corts, però aquest no semblava aixecar tanta indignació ni suposava cap problema moral per a les autoritats. A més, la "*Suciedad y el abandono*" ja no només afectava les construccions, sinó que també s'atribuïen als mateixos veïns. També

els convertien en els culpables dels focus d'insalubritat i les febrades que s'estenien per tot el Delta, i no precisament per les condicions higièniques de les persones que habitaven la colònia, les quals no diferien gaire de les deficientes condicions de la majoria d'habitants del Delta, sinó principalment per la represa del conreu d'arròs en aquells anys. Els brots de paludisme detectats des de final del s. XIX van portar a prohibir aquest conreu a la dècada dels vint per recomanació dels metges del moment, un dels quals era el mateix Dr. Soler, que també era membre de la Junta de Sanitat que recomanava tancar la colònia. L'arròs necessita camps estanyats durant bona part del seu procés i aquests camps produïen els focus de cria dels mosquits que transmetien el paludisme i altres febrades. A la dècada dels quaranta, la gana de la postguerra va portar a reiniciar el conreu de l'arròs, sense tenir en compte aquests antecedents, i novament els camps es van omplir de mujades inundades i, per tant, van reaparèixer els brots d'epidèmia que se'n derivaven. Les condicions a la colònia eren un problema molt menor per a la sanitat general, comparat amb el que havia produït i produïa aquest conreu, però posats a assenyalar culpables, tampoc estava malament que carreguessin amb la situació general d'epidèmies.

En aquelles dates es van efectuar nous informes. Volem destacar el del 28 de gener de 1942, efectuat pel cap local de Falange, Fèlix Roig Comas, que constitueix una síntesi de tots els prejudicis cap a la colònia i els seus veïns que tenien les autoritats, aplicats també sobre la propietària que s'havia atrevit a protestar. L'informe comença dient *“que la INMORALIDAD Y CRIMINALIDAD (sic)”* i informa de les batudes dels mesos anteriors i de les quantitats de blat de moro decomisades que esmentàvem abans. A aquestes acusacions globals s'afegiren les personals sobre la propietària Manuela Pérez Carballo, on diu que *“antes de su matrimonio con el fundador de dicha colònia Francisco Viñuela Gutiérrez fallecido en la cárcel celular de Barcelona (...) vivió maritalmente con este, a cuyo servicio se hallaba como doméstica, antes de contraer matrimonio, de cuyo concubinato hubieron descendencia, una de las cuales fue enterada por la beneficencia municipal. Que dicha Manuela Pérez Carballo, ha convivido y continua conviviendo, con los moradores indeseables de dicha colonia, en la que tiene uno de sus domicilios, e interviniendo más o menos*

ostensiblemente en la explotación del establecimiento de comestibles y bebidas establecido en la misma, sospechado de comerciar con los géneros robados por su vecindario". Aquest informe no es va poder utilitzar en la primera sessió entre Pérez i el consistori, el 23 de gener, però sí que s'utilitza en la segona sessió, el 4 de febrer, així com el nou informe que es va encarregar a l'arquitecte municipal.

Joaquín de Moragas Ixart, envia aquest informe el 31 de gener de 1942, amb la intenció d'aplicar la legislació municipal sobre les deficiències detectades, davant la urgència de dotar-se d'elements legals de cara al judici. Moragas troba un total de 34 articles de les lleis tecnico-sanitàries dels anys 1923 a 1925 sobre la matèria que s'incomplien. A més, reitera les conclusions de la inspecció dels anys trenta i arriba a una conclusió final taxativa *"En estas condiciones las obras de reforma que se podrían exigir para llegar a cumplir las condiciones higiénicas mínimas son irrealizables y en todo caso de una cuantía e importancia desproporcionada"*. Amb aquests informes a les mans, el ple consistorial del 2 de febrer següent va elaborar uns antecedents de tot el procés, basant-se en cadascuna de les lleis que incomplien i les competències sobre la matèria atribuïdes per les diferents administracions, i on acordaven demanar al jutjat de Sant Feliu que s'inhibís del cas i els el passés, ja que els interdictes no eren admesos legalment contra els consistoris, i *"por estimar que se trata de un asunto de la competencia de la misma"*. Aquesta demanda no es resolgué fins a l'abril de 1942, quan Sant Feliu s'inhibí en favor de l'administració local, després que el governador en persona els ho demanés.

Un cop portat el cas a terreny propi, amb la desigualtat entre els representants jurídics de cada part i la legislació absolutament favorable a les institucions davant de qualsevol particular, el resultat del judici estava cantat. Els advocats del consistori s'havien pogut "lluïr" en folis i folis detallats on desmuntaven cadascuna de les demandes de Pérez Carballo, fins a concloure en síntesi que: *"No se trata de ninguna expropiación ilegal como ella quiere suponer, sino de una cuestión de altos vuelos sanitarios que no podio perdurar por más tiempo"*. La legislació que s'aplica en el cas de la colònia en aquella època potser salvaria quatre cases del Prat del seu enderrocament: *"Toda habitación o casa debe reunir las siguientes*

condiciones generales: Ha de ser seca, ventilada, limpia y espaciosa (...). en interés de la higiene y la moral, la vivienda de una familia con hijos deberá constar, en términos generales, de cocina, retrete independiente, alcoba para el matrimonio, alcoba para los hijos varones, alcoba para las hijas y habitación de estancia común, todas con la ubicación y ventilación prescritas por la higiene". Una utopía. Sense entrar en nombrosos detalls impossibles de complir o realment il·lusoris, com que "todos los locales en que se duerma, permanezca habitualmente o trabaje lo mismo que la cocina, deben tener ventanas que abran directamente al exterior". Si afegim a aquestes disposicions els informes policials, que apunten al mateix judici que a la colònia "se albergan todos los maleantes e indeseables que procedentes de otros puntos de España se trasladan a ella", comprendrem el resultat.

El cas estava tancat, la Colònia Americana es desmuntà definitivament durant aquell any, 300 persones havien de buscar-se la vida en el sentit més literal de la dita. Algunes van traslladar-se a d'altres cases del poble i altres van cercar fortuna en poblacions veïnes. L'11 d'agost de 1942, la propietària torna a escriure a l'Ajuntament dient que a la colònia: "existían una multitud de casas habitadas por diferentes inquilinos, de las que han sido derribadas la mayoría" i que "tiene el propósito de reparar tres de dichas casas señaladas con los números 1,102 i 107, con el fin de habitarlas para su uso personal y utilizándolas para los almacenes necesarios para la explotación de aquella finca" i demanava que s'aturés l'enderrocament de les poques cases que quedaven i en especial d'aquests tres números. No li va servir de res. La Colònia Americana, com a nucli d'habitatges, començava a ser història.